

تورک یوردی

تورک‌لرک فائده‌سنه چالیشیر اون بش کونده بر چیقار

ییل ۶ - جلد ۱۲ - صایی ۵

۲۶ نیشان ۱۳۳۳

کیدییورم . طور سینانک ، مصرک .. طرابلسک ، تونسک .. حجاز ایله عراقک قارداش کیکلرندن ، قارداش قانلرندن بر چوق صاری قیزیل ذره ار صاقلایان صیجاق قوملرینی تتره یین دوداقلرمله طویا طویا اویتک ایسته یورم .

- ترندمه ، ۳۰ تشرین اول ، ۱۳۳۲ -

عزت علوی

تاریخ

توران حرثی تاریخچه دائر طاسلاقلر

محرری : آرتور زیفیلد

مترجمی : س

باشی جلد ۱۱ - صافی ۱۲ ده دره

I

معاصر حرثلرک نره دن کلدیکلرینی تدقیق ایستیکمز زمان کور یورزکه عثمانلی حرثنه عرب ویکی فرس مدینتلیرینک؟ غربی اورپا حرثنه یونان، روما و عبرانی مدینتلیرینک چوق تأثیرلری طوقونمشدر. غربی اوروپانک قرون اخیره ابتداسنده کی اقتباه حرثیسنده عربلرک مهم بر حصه لری اولدیغنه ده شبهه ایدیله مضر. عبرانی، یونان، روما، عرب ویکی فرس حرثلری، بوتون بو اسکی صاییلان مدینتلیر، کندیلکلرندگی حادث اولدیله؟ - خیر: عربستان حضرت پیغمبرک کله سندن اقدام یونان - ییزانس، اسکی فرس، عبرانی، اسکی بابیل مدینتلیرینک تأثیری آلتنده قالمشدی. اسکی فرس حرثنک بر قسم مهمی، اسکی بابیل مدینتک دوامیدر. عبرانی حرثنه کلهجه، علوم حاضره، الک ممتاز، مللرینک قامیله، شوتیجه یه واصل اولمشدر: فی اسرائیلک مدینتی، بک زنکین، مکمل و مرکب اولان اسکی بابیل حرثنک بسیطلشدیرلمه سندن باشقه بر شی دکلدر... روما اتروسک و یونانیلرک قلمیذیدر؛ اتروسکلر مصریلرک، یونانیلرک، فیکه لیلرک شا کردیدر؛ یونانستان مدینتی فیکه لیلردن و مصریلردن آلمشدر. فیکه لیلر ایسه، اسکی اتور - بابیل حرثنک یالکزلرناشریدیله. هانکی مدینتی اله آیرسه ق آلام، الک نهایت اصلی اولق اوزره بر قاج قدیم مرکز حرثی یه واصل اولورزکه اولورده مصر، آنور - بابیل، هند و چیندر. هندوچین بالنسبه کمنج مدینتلردر؛ بونلرک اسکی بابیل حرثندن نشأت ایستکلری بعض علما طرفندن اثبات ایدیلکده در. اسکی مصر و بابیل مدینتلیر ایسه، او قدر بر برلرینه بکزیورلرکه علما بونلرک هر ایکسینک دها اسکی بر منبع مشترکده چیقدیغنه قائل بولنیور. اسکی دنیانک بزه معلوم بالجمله حرثلرک بو الک قدیم منبعی، صومره - افتاد حرثی در .

صومره - آفتاد حرثنک، اسکی مصره اجرا ایستیک تأثیرلر، مصر قدیم مدینتی اینجه دن اینجه یه تدقیق ایدن لسانیانجی و عتیقیاتجیلره آننجق منکشف اوله بیلدیکی حالده، آنور - بابیل مدینتی اوزرندمه براقیدینی ایزلر بک ظاهر و بارزدر.

لکن بو کونکی حالندن حرثی حیاته بکده مساعد اولمادیغی ظن ایتدیکمز دجله و فرات حوضه لرنده بویله بر مدینت ناصل تأسس ایدم بیلیمشدر؟ واقعا، بو کون بو بویوک نهرلرک ساحلرندن خرما اورمانلری وقامیش قورولری کورولورسه ده، بر آرز اوزاقلاشیلمجه یازین درجه حرارتک ساتیغراد ۵۰ الی ۶۵ درجه یه چیقدیغی قسوتلی چوللردن بشقه برشی یوقدر. کندی باشلرینه براقیلان نهرلر طغیان ایتدکلری زمان کنیش بر باطالق حوضه کلیر؛ طورغون سولر، زهرلی هوالر نشر ایدم دک ایصینه منبی اولور. قومشو چوللردن آسمن آتشی روزکار قیزمش قوملری کتیر بر بعضی برلرده چاقال و صیرتلان بیله بارینماز. بو صیقتیلی و دوم دوز چولک اوته سنده بریسنده یوسونله، صو کنارلرنده آغاجله اورتولو تک توك تپه جکلر واردر.

حال بویله ایکن یهودیلرک تورانی بورالری «جنت العدن»ک، یعنی آدم و حوالتک (ع. م) زله لرندن دولای ایچندن طرد اولدندقلری کوزل باغچه نک بولندیغی یر دیه کوستیر. انیای بنی اسرائیلک کتابلری، بو خطله ده تأسس ایدن آنور و بابل سلطنتلرندن، او زمانده بوتون دنیاتک حرثی، سیاسی و اقتصادی مرکزلی اولان اک قوتلی واک زنکین دولتلری اولق اوزره بحث ایدر. مصر و قایمنویسلرندن و یونانیله ک روایتلرنده عینی شیئی اوکرم نیورز. ۲۵۰۰ ییل اول بو طرفلرده سیاحت ایتمش اولان یونانی مورخ هرودوت، «تاریخ» نک برنجی قسمنده، عراقک تروتنه دائر شویله یازار:

«بابل اولکسی بزه معلوم مملکتلرک اک منبتیدر... علی العاده طوبراق بره ۲۰۰ ویریر، برکتلی ییللرده بره ۳۰۰ بیله آتیر. بوغدای و آریه نک یابراق دورت بارمق کنیشلکینه یتیشیر؛ داری و سوسام اوراده آغاج بویوکلکینه چیقار. بو مملکتک محصولاتنه دائر دها چوق شیلر بیلورم آما، ایسی سویله میه جکم، چونکه کنیدیسی بایبلده بولونمایان آدملره دوغری دکل کبی کورینور.»

چولده یوسون و آغاجله مستور تک توك تپه لرک، اسکی بویوک شهر و معبد خرابه لری اولدیغی صوکرمدن آکلاشیلدی. بر سوری انکلیز، فرانسز، آلمان و آمریقان عالملری طرفدن قازیلان بو خرابه لرده غایت مکمل بنالر، هیکلر، قبارتمه لر و جیوی یازیسی ایله یازیلش طوغله «کتابلر» دن مرکب زنکین کتابخانه لر بولوندی. بو طوغله کتابلر پادشاهلرک اجرا آتی، تجارت مقاوله لرینی، سندلری، والیرک راپورلرینی، هیئت اشاس و منجملرک، بویوچی و طیبیلرک محرراتی، ریاضیه حساباتی، احصائیات لوحه لرینی، لغت، صرف و نحو کتابلرینی، دعا رساله لرینی، قوانین مجموعه لرینی، و بو مدینتی تأسیس ایدن خلقتک جدآ کوزل شعر و ادبیات دیوانلرینی احتوا ایدر. بوتون خطله قنالارله عرضانی قطع اولونمشدی، بو قنالارله بول بول سولانان چول، او زمان فاصله سز بر باغچه، بر «جنت» حالده ایدی... شهرلر و قنالار اوزرنده قوفه و کیلر دولاشیر، انی یابیش کنیش جاده لر اوزرندن کوچوک و اوک آسیاتک هر کوشه سنه کاروانلر کیدیردی. بو اولکهنک حکمدارلری، قوتلی اوردولرینه طیانارق آق دکزدن بحرفارسه و قافقاس دن عربستان و مصره قدر حکم سوردر. لردی. معبدلرده مطنطن آیینلر یاییلیردی. یوکسک قله لرندن ساجی اولجوب، ییلدیزلری سایان منجملر کله جک خسوف و کسوفک دقیقه سی دقیقه سنه حسابی یاپارلردی.

عراقده بو شمشعلی مدنیتک حصولی، بیلگیلی و تجربیلی مهندس و عالملرک اداره سی آلتنده یوکسک حرثلی بر قومک انتظام و انضباطلی مساعیمی سایه سنده آنجیق ممکن اوله بیلیردی. صولامه و باطالقلری قوروتمه اصوللری مکملاً تطبیق اولونوب چوله آرقلر قازیلهرق سیدلر یایلقسزین، ذراعت ایشلرینک زمانلرینی تعیین ایدن مکمل بر تقویم علمی ترتیب اولونمقسزین، حکیمانہ قانونلره تنظیم ایدیلش مکمل بر معضو اجتماعی موجود بولنمقسزین، دجله و فرات وادیلرینک بو کون کوردیکمز حال خرابیدن پک قوتلی، پک زنکین بر جهان سلطنته انقلابی قابل اولامازدی. بو قطعینی بویله مدنی بر سویه یه یوکسته بیله جاک قوم، آنجیق اورایه کله دن یوکسک بر حرثک صاحبی اولان بر قوم اوله بیلیردی. بو قوم، کیمدی؟ ۲۵۰۰ الی ۴۰۰۰ ییل اول بابیل و آنور مملکتلری، اسکی عبرانی و عربی یه بکزمه سامی بر لسان قونوشان بر قومله مسکوندی؛ لکن بو قومک حرث سامی اصل دکلدی. عراقک اسکی شهر خرابهلرند، اوروپا و آمریکا عالملری طرفدن کشف ایدیلش آنور و بابل کتابخانهلرند سامی متلرله برابر، آنوری لسانه هیچ بکزمه مین باشقه بر لسانله محرر مقدس کتابلرده بولونمشدر. بو لسانه آنوریلر لسانه سومری (Lisan Sumeri) دیورلردی. بویوک بر اثر طالع اولمق اوزده، سومری لغت و قواعد کتابلری ده بولنهرق، بابلیلرک مقدس یازیلرینک اسرارینه اطلاع ممکن اوله بیلیمشدر. نهایت آ کلاشلیمشدرکه بو لسان سومری، سامیلرک کله سندن اول عراقده ساکن اولان خلقلک یاشایان دیلی ایدی.

سامیلر سوکرمدن کلمشدر. زمانمزک بدوی عشیرتلرینه بکزمه مین بو نیم وحشی کوچهلر، سومه - آققادلرله مسکون عراقی بو کوندن ۵۰۰۰ ییل قدر اقدم استیلا ایتمشدر. عربستان چوللرندن، ابتدا کوچوک کوچوک بولولکلره، سوکرمدن بویوک بویوک کومه لرله کلن بو چوبان قوملر ابتدا شمالی عراقده یرلشوب کیت کیده جنوبه نفوذ ایتدیلر. سامیلرک آققاد (شمالی عراق) ی ناصل ضبط ایتدکلرینه دائر تاریخی معلوماتمز یوقدر؛ یالکمز ادوار تاریخیه نک ایتدالرنده، یعنی زمانمزدن ۴۰۰۰ ییل قدر اوچکه بویوک شهرلرک سامیلر، یاخود سامیلشمش آققادلرله مسکون اولدیغی و سامی حکمدار عائلهلری طرفدن اداره اولوندیغی کورپورز. لکن بوتون بو سامیلر، تماماً اسکی آققاد حرثک تحت تأثیرنده درلر.

سومه آققادلرک نه زمان عراقه کلمش اولدقلرینک قطعی بر صورتده تعینی غیر ممکندر؛ یالکمز شوراسی معلومدرکه سومه آققادلرک اسکی بلده لرندن «اور (= Our)» «شمدی» المغیر «ک بولندی یرده ایدی» ایله «اریدو» (شمیدی «ابوالشهرین»)، که بو کون بصره کورفزدن ۲۰۰ کیلومتره قدر ایچریده درلر، سومه حرثک اک مترقی اولدیغی زمانلرده دکز کنارمه بولنیورلردی. بوئی قدیم روایتلرندن اوکرنیورز. او زمانلر شطالعرب هنوز تکنون ایتمه مشدی، و دکز «ناز مرراتیم (= Nār Marratim)» بوتون بو ساحه نی قابلیورددی. نهرلرک طاشیوب کتیردیکی بالچیق و قومدن بو کنیش قطعنه ک وجوده کله سیچون برچوق بیگ سنهلر، بعضلرینک قولنج ۱۱۰۰۰ سنه کچمک لازمدی؛ علما، دها پک یاقینلرده (آنجیق ۱۹ نجی عصر میلادی اورتهلرندن اعتباراً) یورالرک عتیقی حفریات و تخریاته باشلادقلری ایچون اک قدیم سومه و قایعنامه لری هنوز بولنوب

اورتهیه چیقار یلامشدر . شمدیلک ائمه کچن آبدلردن سومه ر پادشاهلرک پارجالاندیغی وحرثک انحطاطه اوزرادینگی زمانلره دائر بعض معلومات ایدنیله بیلیمشدر . بو حالتده بیله ، سومه ر حرثی یوکسکلکیله بزى حیرتلره دوشور یور . ده ا قدیم ادواری افسانه لرك و بهادر داستانلرینک قارا کلق ومهم محتویاتندن آز چوقی استدلال ایدم بیل یورز .

سومه ریلر ، بزم سیاره مزده یازی یه مالک اولان ، معدن ایشله مەیی ، سدر بنا ایتیمیی ، آریقلر آجایی ، فلکی تقویم یایمایی بیلن ایلک قومدر . بو قومدر که دنیا یوزنده برنجی دفعه اوله رق اولچمک اصولی قویمش وعلوم مثبتینی تأسیس ایتمشدر . علومدن بالخاصه ریاضیات ، فلکیات ، نجوم ، سحر ، الهیات سومه ریلر ده چوق تکمیل ایتدیکی کبی ، صنایعدن ده معمارلق ، هیکل تراشلق و اغلب اهال موسیقی یوکسک بر درجه یی بولمشدر . بهادر داستانلری ایله شعرلری ده شایان دقتدر .

سومه ریلرک اک مهم شهرلری شونلردی : نیپور ، اور ، نون-قی (ایدو) ، ارمخ ، لارسا ، دیغابیا (قوتا) ، قیش ، غیشخو ، لافاش-شیر پوللا (سیرغوللا) و دین-تیر-قی (بابل) . بزم معلوم دورده هر شهر بر رئیس روحانی-برنس (پاتس) طرفندن اداره اولتوردی و هر شهرده بر معبوده مخصوص آیین واردی : اورده آقونانار ، (آسیر . سین) ، نون-قی ده نه نای (نه آ) یه ، سیر غوللا ده نین کیر سویه ، دیدم-تیر-قی ده میری-دوغا (ماردوق) یه تعبد اولتوردی . لیکن بروفور طورایف دیور که :

« نظریاتجه اسکی سننار (سومه ر) تک بر دولت دی وباشنده معبود انلیل بولتوردی . انلیل ، انسان لردن چوق اوزاق بولنان ، معبود سماوی یوکسک انونک اوغلیدر ، سومه ر قومک ایچنده ، مقدس نیپور شهرنده اوطوریر ، اونک حریمی (معبدی) کاشاتک مرکزیدر . بوراده پادشاهلرک و پادشاهلرک مقدراتی حل ایدر . . . پادشاهلر و پاتسلر مال غنیمتلرندن بر قسمی آروب اونک معبدینه تقدیم ایدرلر . نیپور غیر روحانی بر حکومتک مرکزی اولشمیدر ؟ بو سوالک جوابی ویرمک زوردر ؛ بزم آنجق نیپورک چوق فلا کتله کچیرمش متقی و عزیز افسانه وی بر حکمدارینک اسمی واصل اوله . بیلیمشدر ؛ بزم تدقیقات و تبعاتمه مساعد دورده نیپور بیطرف بر نقطادر ، یوکسک زیغه قورانا (اهرام طرزنده معبد) قله سنک اوستتده اوطوران « سما وارش آله نک » پایتختی در . (ب . آ . طورایف . شرق قدیم تاریخی . جلد ۱ ، صیفه ۸۲)

سیاحت

آلتایلره دوزری

باشی جلد ۱ — صایی ۱۲ ددر

ارفاده

حسن تصادف اوله رق برنجی دفعه زیارت ایتک آرزوستده بولندیغم ذاتی « روسیه » اولتک قار-شوستده بولدم . کویا بنی اوراده بکله یورمش کبی ، اوله ایتمهک مساعد ایتدی . خانه سنه کلدک . بو تصادف هرایکیمزی ده سویندیردی . بوراده چوق قالمی ایسته مه یوردم . ایلک فرستده طانید قلمی ،